

HET MIGRANTENSTEMRECHT Enkele overwegingen

Raoul Bauer

Moeten overheden migranten stemrecht verlenen? Deze vraag ligt inderdaad reeds sinds het begin van de jaren tachtig op de regeringstafel. Soms blijft ze op de achtergrond, in andere gevallen staat ze bovenaan de agenda. Dit was bijvoorbeeld het geval in 1997 toen het land diep geschokt reageerde op de dramatische ontwikkelingen rond de moord op het Marokkaanse meisje Loubna Benaïssa in Brussel. Ook vandaag lijkt dat opnieuw het geval te zijn. Dit punt kreeg heel wat aandacht tijdens de zogenaamde vernieuwingscongressen van een aantal Vlaamse partijen en vooral zijn er de gebeurtenissen van 11 september en de daaropvolgende campagne tegen het internationale terrorisme die het denken over de 'islamitische' wereld opnieuw in de kijker plaatsen.

Het een en ander brengt mee dat de migrantenproblematiek die grotendeels de islambevolking in ons land betreft, (weer) door een troebele bril bekenen wordt. Onzekerheid, wantrouwen, ja, zelfs angst zijn gevoelens die dreigen het debat te doorkruisen. Men kan inderdaad niet ontkennen dat de televisiebeelden van betogingen vol woede en geweld, dat bepaalde uitspraken onder andere van de imam van een moskee in een Londense voorstad die verklaart dat "wij moslims hier in het land van de vijanden van de islam zijn", een sfeer vol onbehagen oproepen die een sereen debat in de weg staat. Hetzelfde kan men zeggen over de Amerikaanse spierballenpolitiek die niet enkel in de Verenigde Staten Susan Sontag stoorde, maar ook in Europa stilaan voor wrevel en discussie zorgt. Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat alles wat van ver of nabij te maken heeft met de islam opgedeeld wordt in een wit-zwart denken waar beschuldigingen van racisme en fundamentalisme over en weer worden geslingerd. Vandaar dat nu wellicht nog meer dan jaren geleden, een diepgaand maatschappelijk debat wenselijk is. Is dit in het algemeen het geval dan geldt dit zeker voor de discussie over het migrantenstemrecht. Het verlenen van stemrecht, zelfs alleen op het gemeentelijk vlak, is immers een gewichtige stap, als we rekening houden met de belangrijke plaats die de democratie in onze cultuur heeft. Een inzicht in enkele belangrijke beschavingskenmerken kan in dit verband vruchtbaar zijn.

Een cultuur is een mensenmaatschappij in beweging. Deze beweging verloopt op het ritme van uitdaging en antwoord. In die zin dat een vitale gemeenschap constructieve oplossingen weet uit te werken voor de problemen die opduiken. Omdat het element 'beweging' of 'ontwikkeling' noodzakelijk lijkt voor het voortbestaan van een beschavingsgemeenschap, zijn oplossingen die een status-quo verdedigen of een kritiekloze terugkeer naar het verleden voorstaan, zoals het geval

is in een extreem herstelconservatisme respectievelijk in een fundamentalisme, uit den boze.

In deze context wordt ook duidelijk dat verwijzen naar de 'eigenheid van het eigen volk', met de nodige omzichtigheid en nuances benaderd moet worden. Inderdaad, die 'eigenheid' is geen tijdloze norm. Zij vormt een historische realiteit die verandert naarmate de cultuur evolueert. Dit neemt niet weg dat er wel degelijk sprake kan zijn van een 'eigen cultuur'. Die vindt men namelijk terug in de specifieke manier waarop de gemeenschap haar opeenvolgende uitdagingen beantwoordt. Of met andere woorden, de islambeschaving of de westerse cultuur bestaan nergens als vaste, duidelijk omliggende grootheden. Zij evolueren in de tijd. Zo kan men bijvoorbeeld de islambeschaving van de twaalfde eeuw niet laten samenvallen met de huidige, hetzelfde is uiteraard ook het geval met de westerse.

In de historische ontwikkeling heeft de westerse 'christelijke' cultuur op geleidelijk aan andere maatschappelijke uitdagingen, andere antwoorden gegeven dan de oosterse 'islamitische' cultuur, waardoor zich een eigen type van beschaving heeft ontwikkeld. Of anders gezegd: de culturele eigenheid is dus geen vast gegeven dat voor eens en voorgoed vastligt, maar een evoluerende kwaliteit. Dit inzicht in de 'open' eigenheid van een cultuur opent perspectieven voor een creatief gesprek tussen Belgen en hier wonende islamieten, ook en vooral over het probleem van het stemrecht. Niettemin blijft voorzichtigheid geboden. Vooral drie elementen spelen hier een rol.

Vooreerst zijn beide beschavingen gegroeid in nauw samenspel met zogenaamde openbaringsgodsdiensten. Hun religieuze boodschap is hun door God geopenbaard, waardoor het Woord heilig is en dus kan elke negatie ervan aangezien worden als een rechtstreekse aanval op God zelf. Dit heeft in zijn historische ontwikkeling geleid tot een militante, expansionistische bekeringsijver en dito beschavingen. Niet zelden werd hierbij door de hoogste religieuze instanties het oorspronkelijke liefdesgebod vervangen door een nadrukkelijk machtsstreven dat afkleurde op de beschavingen. Vaak stonden op dit gebied christenen en mohammedanen met getrokken wapens tegenover elkaar en is op termijn een sterk wantrouwen gegroeid. Dit hoeft de huidige contacten niet te verzuren, maar het zou naïef zijn om dit martiale verleden zomaar weg te wuiven. Het feit dat zoveel tijd later het begrip 'kruistocht' nog steeds enorm gevoelsgeladen blijft, is wat dat betreft een teken aan de wand. Dit wil nu niet zeggen dat men Samuel Huntingtons *The Clash of Civilizations* onverkort moet overnemen, maar dat er in zijn benadering een grond van waarheid zit, kan niet worden betwijfeld!

Deze verwijzing naar het verleden krijgt trouwens een bijna beangstigende concretisering in de aanwezigheid van fundamentalistische stromingen in beide samenlevingen. Het is eigen aan het fundamentalisme dat het een welbepaalde periode uit het verleden idealiseert en de waarden in verband met geloof en zeden die het daarin meent te kunnen terugvinden, verabsoluteert. Ofschoon men dit fenomeen aantreft zowel binnen de christelijke Kerk als bij sommige politieke

bewegingen, komt het op dit ogenblik het meest agressief naar voren in de islamcultuur. In dit verband is het noodzakelijk om de houding van de islamgemeenschap in België tegenover deze ideologie te kennen. De houding van de Londense imam en van bepaalde uitspraken van islamieten in Nederland, toont aan dat dit geen academische vraag is en nog minder een uiting van een verdoken racisme. Temeer is dit belangrijk omdat dit gegeven zwaar kan wegen op de relatie tussen religie en staat en dus ook op de politieke besluitvorming.

Wat deze relatie betreft, is er in het westen een gesecculariseerde democratische traditie gegroeid waarin de scheiding tussen Kerk en Staat duidelijk wordt gesteld. Die ontwikkeling heeft men, enkele geïsoleerde gevallen terzijde gelaten, in de islamwereld niet gekend. De religie blijft daar zwaar wegen op het politieke bestel waardoor binnen die cultuur de democratische ontwikkeling niet van de grond kon komen. Rekening gehouden met het feit dat het kunnen stemmen wezenlijk deel uitmaakt van de democratie, maar ook met het gegeven dat uit de geschiedenis al herhaaldelijk gebleken is hoe juist door dit stemrecht de democratie zichzelf heeft vernietigd (zie bijvoorbeeld Duitsland tijdens het Interbellum, Algerije in de jaren negentig), kan dit inzicht een groot gewicht krijgen in de evaluatie van het probleem.

Deze enkele overwegingen willen helpen om de bakens te plaatsen die het noodzakelijke gesprek kunnen verhelderen. Een politieke blauwdruk voor het beleid is dit niet. Dit is trouwens niet de taak van de historicus die slechts een begrippelijk kader met daarin enkele prioriteiten wil aanreiken. Toch moet worden gewezen op een belangrijke consequentie die uit het bovenstaande getrokken zou moeten worden. In het breed maatschappelijk debat waarover men nu al (te) lang spreekt, is uiteraard de belangrijkste rol weggelegd voor de wetgevende macht maar tegelijk zou men er zeer vlug, zowel op lokaal als op nationaal niveau, de mohammedaanse bevolkingsgroep in kwestie bij moeten betrekken. Zij zijn immers het best geplaatst om ons te zeggen hoe zij met hun cultuur in het algemeen en met hun geschiedenis in het bijzonder omgaan. Want zoals steeds speelt het heden en dus ook de toekomst zich af in de schaduw van het heden.

PERSONALIA

Raoul Bauer is de auteur van *De lage landen. Een geschiedenis in de spiegel van Europa* (Tielt, Lannoo, 1994).

Edith Brugmans publiceerde in 2000 in samenwerking met Gerrit Glas en Steven Waanders de bundel *Rechtvaardigheid en verzoening. Over de fundamente van de moraal in een tijd van geweld* (Budel, Damon).

Jacques De Visscher rondde zijn hoofdwerk over de filosofie van de alledaagsheid in 1999 af met het boek *Naakt geboren* (Budel, Damon).

Leszek Kołakowski publiceerde in Nederlandse vertaling in 2000: *Over het alledaagse leven* (Amsterdam, Boom), een bundel korte essays die hier in UvM werd gerecenseerd (vol. 16, nummer 4, zomer 2000).

Geert Van Eeckert is verbonden aan de Antwerpse Universiteit (UFSIA) en publiceerde over Ernst Cassirer, Nelson Goodman en Immanuel Kant.

Steven Van Luchene is Aspirant van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen en bereidt aan de Vrije Universiteit Brussel een dissertatie voor.

Jenny Walry publiceerde met Leo Apostel *Hopeloos gelukkig. Leven in de postmoderne tijd* (Amsterdam, Meulenhoff, 1997) een boek dat hier werd gerecenseerd (UvM, vol. 14, nummer 4, zomer 1998).

Binnenkort in De Uil van Minerva

Pieter Tijmes, *Signalementen van de moderniteit*

Hub Zwart, *Elementaire verbeelding. Gaston Bachelard en Jan Hendrik van den Berg*